

Document

**„ÎȚI PUSESEȘI ÎN GÂND SĂ FACI DIN MINE UN
ACADEMICIAN ȘI AI REUȘIT”:
EMIL RACOVIȚĂ către GRIGORE ANTIPA –
file din corespondența celor doi prieteni făuritori de instituții**

Delia BĂLĂICAN
Oana Paula POPA

Abstract: This study examines the important contribution of scientists Emil Racoviță and Grigore Antipa to the establishment of Romanian cultural and scientific institutions, in response to political appeals from Kings Carol I (1866-1914) and Ferdinand (1914-1927). The novelty of the study consists in the analysis of two letters sent by Emil Racoviță to Grigore Antipa, letters which foreground the main coordinates of their work: the scientific research as members of the Romanian Academy, on the one hand, and on the other, the creation of cultural and research institutions – the National Museum of Natural History in Bucharest, in Grigore Antipa’s case, and the Institute of Speleology, respectively, the first of its kind in the world, founded by Emil Racoviță. Using private correspondence and Romanian Academy meeting documents, the first part of the study follows the scientists’ evolution and scientific research within this institution. The second part examines the interplay between political events and the scientists’ careers as it emerges from their private letters. The letters examined are part of the heritage of the National Museum of Natural History “Grigore Antipa” and the archive of the Romanian Academy Library.

Keywords : Emil Racoviță, Grigore Antipa, Romanian Academy, National Museum of Natural History “Grigore Antipa”, zoology, speleology, ichthyology.

Cercetătorii fondatori de instituții

Carierele foștilor colegi de bancă de la Liceul „Principatele Unite” din Iași¹ au avut multe puncte convergente. Zoologi cu faimă internațională, în raport cu România, ca majoritatea reprezentanților generației lor, au acceptat să contribuie la consolidarea și modernizarea tânărului stat. Acest principiu s-a putut urmări, în cazul celor doi naturaliști, pe două coordonate: accesarea în Academia Română, for tutelar al culturii și științei puse în slujba idealurilor naționale; și cea de-a doua, înființarea de instituții-fanion ale culturii, științei și educației. Grigore Antipa a edificat Muzeul Național de Istorie Naturală din București, care în prezent îi poartă numele, iar Emil Racoviță a înființat Institutul de Speologie de la Cluj, primul de acest fel în lume. Nu întâmplător, pe acești faimoși „colegi de specialitate” i-a legat „din cea mai fragedă copilărie o strânsă prietenie”². Cele două scrisori analizate în prezentul studiu sunt dovada autenticității și trăinicieii prieteniei dintre Emil Racoviță și Grigore Antipa, reflectând totodată etape ale carierelor acestora, precum și influențele transformărilor politice asupra vieții lor.

Racoviță și Antipa – români celebri în străinătate

Ziarele franțuzești evidențiau în 1899 personalitatea naturalistului român Emil Racoviță, care în timpul expediției arctice cu vasul „Belgica” (1897-1899)³, la Polul Sud, a descoperit specii necunoscute până la acea dată: acarieni, licheni, mușchi și graminee antarctice⁴, pentru care statul belgian l-a decorat cu distincția onorifică „Ordinul Leopold”⁵. Experiența a fost valorificată în lucrarea: *Cétacés. Voyage du S. Y. Belgica en 1897-1899. Résultats*

¹ AAR, Seria II, tomul XL, 1919-1920, Partea administrativă și debaterile, ședința din 2 iunie 1920, Librăriile «Cartea Românească» și Pavel Suru, București, 1921, p. 112.

² *Speologia. Discurs rostit la 13 iunie 1926 în Ședința solemnă sub președinția de onoare a M.S. Regelui*, de Emil Racoviță cu Răspunsul d-lui Dr. Gr. Antipa, în „Academia Română. Discursuri de Recepțiune. LXI”, Editura Cultura Națională, București, 1926, p. 45.

³ „Le Radical”, A 19, N 309, 05 novembre 1899, Paris, p. 2.

⁴ *Ibidem*.

⁵ „La Revue diplomatique: politique, littérature, finances, commerce international”, Directeur-fondateur: Auguste Meulemans, A 21, N 46, 12 novembre 1899, Paris, p. 6.

*scientifiques. Zoologie*⁶, apreciată de comunitatea științifică internațională. Arhiva Muzeului de Istorie Naturală „Grigore Antipa” deține o donație făcută de fiul lui Emil Racoviță, un manuscris de 512 pagini dedicat focilor antarctice, document publicat în 2016⁷. Literatura de specialitate l-a recunoscut ca fiind printre pionierii fotografiei submarine⁸. Românul cu doctorat în științele naturale obținut în anul 1894⁹ la Universitatea Sorbona din Paris¹⁰, chemat în țară după Marea Unire, a înființat Institutul de Speologie, la Cluj, în anul 1920¹¹. În același an devine și membru titular al Academiei Române¹². Regele Ferdinand însuși și-a exprimat public bucuria pentru decizia cercetătorului de întoarcere în țară, cu prilejul Ședinței solemne de recepție a lui Emil Racoviță în Academie:

„Om de știință, dar în același timp și un bun român, pentru că atunci când ne-am adresat să-și pună calitățile lui în serviciul patriei, el a părăsit o situație foarte frumoasă, spre a veni între noi ca să îndemne tineretul la muncă științifică și la lumină în noua Universitate de la Cluj”¹³.

Ulterior experienței occidentale, impactul cu sistemul de învățământ românesc, cu administrația și legislația românească în general, caracterizată prin birocratie excesivă, i-au provocat lui Emil Racoviță greutăți și nemulțumiri. L-

⁶ Emil G. Racovitza, *Cétacés. Voyage du S. Y. Belgica en 1897-1899. Résultats scientifiques. Zoologie*. J. E. Buschmann, Anvers, 1903, 164 p.

⁷ Dumitru Murariu, *Les pinnipedes antarctiques. Recherches d'Emile Racovitza, Éditions universitaires européennes*, Saarbrücken, 2016, 512 p.

⁸ Louis Boutan, *La photographie sous-marine et les progrès de la photographie*, Éditeur Schleicher frères, Paris, 1900, p. 13, 221.

⁹ AAR, Seria II, tomul XXVII, 1904-1905, Partea administrativă și desbaterile, Institutul de Arte Grafice Carol Göbl S-sor Ion St. Rasidescu, București, 1905, p. 250.

¹⁰ „Le Radical”, A 19, N 309, 05 novembre 1899, Paris, p. 2.

¹¹ MO, Nr. 86, 20 iulie 1920, *Lege privitoare la crearea unui Institut de Speologie la Universitatea din Cluj*, p. 3014.

¹² AAR, Seria II, tomul XL, 1919-1920, Partea administrativă și desbaterile, Librăriile «Cartea Românească» și Pavel Suru, București, 1921, p. 105.

¹³ *Speologia. Discurs rostit la 13 iunie 1926 în Ședința solemnă sub președinția de onoare a M.S. Regelui*, de Emil Racoviță cu Răspunsul d-lui Dr. Gr. Antipa, în „Academia Română. Discursuri de Recepțiune. LXI”, Editura Cultura Națională, București, 1926, p. 4.

au salvat, în situațiile dominate de alegoricul personaj „Domnul Biurocratescu de la Centru”¹⁴, umorul, căci nu degeaba a fost elevul lui Ion Creangă¹⁵, dar și vechiul său prieten¹⁶, Grigore Antipa, „profund cunoscător al administrațiilor și al oamenilor”¹⁷, prin intermediul căruia a deslușit căile de a face ca proiectele să devină posibile. S-a adăugat propria-i tenacitate, căci „Domnului Biurocratescu” i-a declarat război și l-a înfruntat de câte ori a avut ocazia: prin rapoarte, în inițiativele legislative și prin modul de acțiune perseverent.

Până la cel de Al Doilea Război Mondial, de la Cluj sau București, Emil Racoviță își va face simțită influența în societatea românească în domeniul cercetării, al învățământului și culturii.

La rândul său, Grigore Antipa se întorsese din străinătate, încă din octombrie 1892, după finalizarea doctoratului la Jena¹⁸ și după un an de studiu la Stațiunea Zoologică din Napoli, unde își consolidase pasiunea pentru studiul mării. A fost ihtiolog recunoscut ca cel mai bun cunoscător al acipenseridelor europene¹⁹. A obținut prin intermediul Prim-ministrului Dimitrie Sturdza o întrevedere cu Regele Carol I, în urma căreia Grigore Antipa a fost numit

¹⁴ E.G. Racoviță, *Câteva norme pentru organizarea Universităților și a Învățământului superior*, editat de Asociația Profesorilor Universitari, Secția Cluj, Congr. Univ., Cluj, 1929, p. 2.

¹⁵ Idem, „Amintiri bătrânești despre franțuzeasca din Moldova și despre o celebră francofilă acum uitată: Coana Chirița”, în Cercle Ronsard, Association transylvaine pour la propagation de la langue et de la culture française, *Comemorarea Centenarului Introducerii Limbii Franceze în Învățământul Public Românesc – Commémoration du Centenaire de l'Introduction de la Langue Française dans l'Enseignement public Roumain, Compte Rendu de la séance solennelle du 25 Mars 1931, tenue sous les auspices de M. le Directeur Ministériel de Transylvanie et de M. le Consul de France, Discours de Messieurs V. Moldovan, P. Grimm, S. Pușcariu, Y. Auger, Madame I. Nicolau et M. E.G. Racovitza*, Editura Societății de mâine, Cluj, 1931, p. 24.

¹⁶ AAR, Seria II, tomul XL, 1919-1920, Partea administrativă și debaterile, ședința din 2 iunie 1920, Librăriile «Cartea Românească» și Pavel Suru, București, 1921, p. 112.

¹⁷ MNINGA, Fond Grigore Antipa, Corespondență, Racoviță către Antipa, Cluj, 6 noiembrie 1921, f. 2 (145).

¹⁸ „Cercetări hidrobiologice în România. Importanța lor științifică și economică. Discurs rostit la 25 maiu (7 iunie) 1912 în ședința solemnă sub președinția M.S. Regelui de Gr. Antipa cu răspuns de L. Mrazec” în Academia Română, *Discursuri de recepțiune, XXXVIII*, București, Librăriile Socec & Comp., C.Sfetea și Librăria Națională, 1912, p. 42-43.

¹⁹ AAR, Seria II, tomul XXXII, 1909-1910, Partea administrativă și debaterile, Institutul de Arte Grafice Carol Göbl S-sor Ion St. Rasidescu, București, 1910, p. 175.

subdirector al Muzeului de Zoologie, găzduit atunci într-o aripă a Facultății de Geologie, precum și inspector general la Pescăriile Statului. Totodată a obținut susținere pentru organizarea primei expediții românești pe Marea Neagră²⁰.

Grigore Antipa a condus Muzeul Național de Istorie Naturală cu pasiune și competență, între anii 1893-1944. Dispunerea muzeală sistematică adoptată a fost apreciată pe plan mondial prin conferirea medaliei „Isidor Geoffroy de Saint Hilaire”, în 1932, într-o ceremonie solemnă la Paris, în prezența președintelui Franței, Paul Doumer²¹.

Totodată, Grigore Antipa a deținut funcția de inspector general al Pescăriilor Statului în perioadele 1893-1914, respectiv 1929-1944²².

În domeniul științific este fondatorul hidrobiologiei în România. Colegul său, Ludovic Mrazec, în ședința solemnă de prezentare a discursului de recepție în Academia Română, puncta contribuțiile „fundamentale pentru biologia apelor”: monografia *Clupeidele Mării Negre* (1908), apărută în Analele Academiei din Viena, studiul asupra *Sturionidelor și Fauna ichtiologică a României* (1909), operă premiată de Academia Română. Această competență în domeniul „biologiei apelor” i-a fost recunoscută pe plan internațional lui Grigore Antipa în cadrul congreselor de la Viena, Roma sau Graz²³.

Din anul 1910 a fost membru al Academiei Române²⁴. În timpul Primului Război Mondial a rămas la București, nepărăsindu-și muzeul²⁵, unde se afla practic propriul domiciliu, reușind să asigure protecția instituției în fața

²⁰ Ștefan Negrea, *Pe urmele lui Grigore Antipa*, Editura Sport Turism, București 1990, p. 113.

²¹ *Extraits de la Procès-Verbaux de Séances de la Société*, în „Bulletin de la Société Nationale d'Acclimatation de France (Revue des Sciences Naturelles Appliquées)”, no. 7, Juillet 1932, p. 313.

²² Ștefan Negrea, *op. cit.*, p. 202.

²³ „Cercetări hidrobiologice în România. Importanța lor științifică și economică. Discurs rostit la 25 maiu (7 iunie) 1912 în ședința solemnă sub președinția M.S. Regelui de Gr. Antipa cu răspuns de L. Mrazec” în Academia Română, *Discursuri de recepțiune, XXXVIII*, București, Librăriile Socec & Comp., C.Sfetea și Librăria Națională, 1912, p. 43-44.

²⁴ **AAR**, Seria II, tomul XXXII, 1909-1910, Partea administrativă și debaterile, Institutul de Arte Grafice Carol Göbl S-sor Ion St. Rasidescu, București, 1910, p. 170.

²⁵ Gr. Antipa, *L'occupation ennemie de la Roumanie et ses conséquences économiques et sociales*, Paris, New Haven, [1928], p.12.

invaziei trupelor dușmane și să evite rechizițiile²⁶. De formație filogermană, se regăsea printre intelectualii „rugați de guvern să stea pe loc spre a susține moralul populației”²⁷. Pe perioada ocupației Puterilor Centrale, Grigore Antipa a îndeplinit rolul de gerant al Ministerului Agriculturii și Domeniilor²⁸. Până la cel de Al Doilea Război Mondial, și-a continuat activitatea științifică, menținându-se în viața politică printre consilierii regali.

Membri în Academia Română

Calitatea de membri ai Academiei Române indică o etapă importantă de convergență a carierei celor doi oameni de știință, care prin viziunea, inteligența, energia și tenacitatea lor au contribuit la inițierea și susținerea dezideratelor instituției, din diversele poziții ocupate. Academia Română, prin intermediul personalităților sale, a ținut să transmită societății, dar și străinătății, un mesaj de stabilitate și unitate, încă de la înființarea sa, într-un context politic intern incert, când țara a fost condusă de o locotenentă domnească, după abdicarea lui Alexandru Ioan Cuza din 11/23 februarie 1866 și scurta perioadă până la venirea lui Carol I la conducerea României, în 10/22 mai 1866²⁹. Proiectul de început, de a norma ortografia și de a elabora gramatica limbii române, precum și de a realiza dicționarul român³⁰, a fost extins cu timpul, prin cercetarea tuturor domeniilor cunoașterii și promovarea valorilor culturii și științei românești în lume. Strategia de întărire instituțională a statului, aplicată în momentele-cheie ale istoriei moderne a românilor, urmată de Academia Română, a fost pusă în aplicare prin apelarea la ajutorul elitelor, inclusiv la românii cu cariere internaționale. Emil Racoviță și Grigore Antipa au fost două dintre personalitățile care se înscriu în acest proiect.

²⁶ *Ibidem*, p. 20.

²⁷ Pia Alimăneștianu, *Însemnări din timpul ocupației germane. 1916-1918*, București, Imprimeriile Independența, 1929, p. 12.

²⁸ „Săptămâna Ilustrată”, An I, Nr. 7, 5 iulie 1917, p. 4.

²⁹ **AAR**, Seri'a I, Tomurile I-X, *Desbateri, Memorii și Notitii d'in Sesiunile Annilor 1867-1877*, București, Typographi'a Societatei Academice Române (Laboratorii Romani), 19, Strad'a Academiei, 1878, p. 1-3; Referatul nr. 1140, Director general – V. A. Urechia, p. 3.

³⁰ *Ibidem*, Regulamentu pentru Formarea Societat-ei litterarie române, p. 3.

Aflat în străinătate, la 11 aprilie 1905, Emil Racoviță a fost numit membru corespondent al Academiei Române, grație succesului internațional reportat în urma expediției „Belgica”:

„Când un compatriot al nostru ajunge prin muncă și pricepere în o astfel de fericită situațiune, sunt convins că locul său este indicat a fi și în sânul Academiei Române”³¹.

După doi ani, la data de 16 aprilie 1907 și Grigore Antipa devine membru corespondent al Academiei Române³². Meritele sale deosebite au fost remarcate și recunoscute de la înalta tribună:

„Erudițiunea sa științifică adâncă, cunoștințele sale variate, munca rodnică neîntreruptă pe terenul științific și economic, pe care o dezvoltă de când s-a întors în țară, ne sunt dovezi suficiente (...)”³³.

Pe 14 mai 1910, la propunerea geologului Ludovic Mrazec, președintele Academiei Române, Anghel Saligny, care prezida ședința, l-a declarat pe Grigore Antipa membru activ al Academiei³⁴, pentru „o activitate foarte rodnică atât pe terenul științei pure, cât și pe acela al aplicațiunilor economice”³⁵.

În pledoaria făcută în aula Academiei, au fost subliniate contribuțiile științifice și culturale, dar și impactul cercetărilor savantului avut asupra societății: lucrările din domeniul anatomiei comparate, mai ales de zoologie, printre care se remarcă studiul asupra glandei timus la peștii cartilaginoși sau cercetările zoologice referitoare la meduze; apoi studiul faunei ihtiologice a apelor României, cu o nouă clasificare generală a clupeidelor, familie însemnată de pești migratori, reprezentată în bazinul Mării Negre prin numeroase specii; studiile asupra acipenseridelor Mării Negre și Dunării, în care pentru prima dată

³¹ AAR, Seria II, tomul XXVII, 1904-1905, Partea administrativă și debaterile, Institutul de Arte Grafice Carol Göbl S-sor Ion St. Rasidescu, București, 1905, p. 250.

³² Idem, Seria II, tomul XXIX, 1906-1907, Partea administrativă și debaterile, Institutul de Arte Grafice Carol Göbl S-sor Ion St. Rasidescu, București, 1907, p. 207.

³³ Idem, Seria II, tomul XXXII, 1909-1910, Partea administrativă și debaterile, Institutul de Arte Grafice Carol Göbl S-sor Ion St. Rasidescu, București, 1910, p. 170.

³⁴ *Ibidem*.

³⁵ *Ibidem*, p. 174.

se atrage atenția asupra unui număr mare de hibrizi interspecifici denumiți „forme intermediare, de bastarzi”³⁶.

Grigore Antipa a urmărit corelarea activității științifice cu cea economică, prin crearea de instrumente legislative, în domeniul pisciculturii, norme care au devenit în scurt timp un model de urmat pe plan internațional, fapt subliniat de către Ludovic Mrazec:

„Importanța observărilor sale biologice l-a condus la stabilirea unor principii în exploatarea pescăriilor, care constituiesc unul din izvoarele principale ale economiei noastre naționale. Într-adevăr, rezultatele obținute prin legea pescuitului, în care sunt exprimate aceste principii și cari au fost elaborate de dl. Antipa, sunt unul din succesele cele mai frumoase, cari s-au obținut în aplicarea științei la o ramură economică.

De altfel, cred că nu poate să fie o dovadă mai strălucită de recunoașterea dreptății principiilor ce au călăuzit pe dl. Dr. Antipa la facerea legii și aplicarea ei, decât faptul că statele vecine, Bulgaria și Serbia, le-au adoptat cu totul la alcătuirea legilor lor. Și astăzi este tendință manifestă de a le introduce și în toată Rusia”³⁷.

În continuare, colegul său reiterează rolul educativ pe care Muzeul de Istorie Naturală, așa cum l-a organizat directorul Antipa, îl are asupra vizitatorilor săi:

„Dar activitatea d-lui Dr. Antipa s-a manifestat și pe teren didactic. Ca director al Muzeului de Istorie Naturală a creat un muzeu după metodele cele mai nouă și în mare parte originale, care muzeu desigur nu este unul din cele mai mari, dar cum s-a exprimat un savant străin: «este fără îndoială unul din cele mai frumoase».

Preocuparea sa principală, care se oglindește în concepția aranjării colecțiilor, a fost înainte de toate de a face educația științifică a vizitatorului, de a arăta animalul, pe cât posibil, în mediul său și de a demonstra descendența și înrudirea speciilor”³⁸.

³⁶ Idem, Seria II, tomul XXXII, 1909-1910, Partea administrativă și debaterile, Institutul de Arte Grafice Carol Göbl S-sor Ion St. Rasidescu, București, 1910, p. 174-175.

³⁷ *Ibidem*.

³⁸ *Ibidem*.

La 25 mai 1912 are loc Ședința solemnă a Academiei Române, în prezența Regelui Carol I și a Prințului Moștenitor Ferdinand, când Grigore Antipa rostește discursul de recepție, intitulat *Cercetări hidrobiologice în România și importanța lor științifică și economică*³⁹. Iacob Negruzzi, președintele Academiei, a subliniat importanța momentului, menționând în cuvântarea sa că trecuseră șapte ani de când M.S. Regele Carol nu mai prezidase o ședință a Academiei⁴⁰, dar supraveghease „lucrarea dicționarului etimologic al limbii române” și cum crescut „biblioteca instituției care prin legea din 11 aprilie a devenit biblioteca țării”⁴¹. În discursul său, Regele Carol și-a afirmat satisfacția pentru activitatea depusă spre realizarea proiectelor strategice ale „înaltului institut de cultură națională”, exprimându-și speranța de a vedea cât mai repede, tipărit în întregime Dicționarul limbii române. La final, Regele Carol a adus mulțumiri membrilor Academiei „pentru caldele cuvinte și dragostea cu care totdeauna Mă înconjuțați, fac cele mai vii urări pentru propășirea însemnatelor voastre lucrări”⁴². Totodată Regele Carol a urat bun venit în lumea academică noului membru.

³⁹ „Cercetări hidrobiologice în România. Importanța lor științifică și economică. Discurs rostit la 25 mai (7 iunie) 1912 în ședința solemnă sub președinția M.S. Regelui de Gr. Antipa cu răspuns de L. Mrazec” în Academia Română, *Discursuri de recepțiune, XXXVIII*, București, Librăriile Socec & Comp., C.Sfetea și Librăria Națională, 1912, 46 p; *AAR, Seria II – Tomul XXXIV, 1911-1912, Partea administrativă și desbaterile*, București, Librăriile Soce & Comp., C.Sfetea și Librăria Națională, Leipzig Otto Harrassowitz, Viena Gerold & Comp, Ședințele de la 26 Maiu 1912, p. 150.

⁴⁰ *MO*, 1912, nr. 43, p. 2190, *apud* *Cuvântările Regelui Carol I, 1866-1914, II 1887-1914*, Ediție îngrijită de Constantin C. Giurescu, Fundația pentru Literatură și Artă „Regele Carol II”, 1939, p. 452-453.

⁴¹ *Ibidem*; Legea din 11 aprilie 1901 prin care Biblioteca Academiei Române se îmbogățește grație donațiilor regale și ale altor donatori; de asemenea, statul a pus la dispoziție prin legea promulgată cu Decretul Regal Nr. 1 322 de la 5 martie 1912 suma de 3 milioane de lei pentru „clădirea și instalarea Bibliotecii Academiei Române”, cf. *AAR, Seria II – Tomul XXXIV, 1911-1912, Partea administrativă și desbaterile*, București, Librăriile Soce & Comp., C.Sfetea și Librăria Națională, Leipzig Otto Harrassowitz, Viena Gerold & Comp, Ședințele de la 16 și 25 Maiu 1912, p. 124; p. 148.

⁴² *Cuvântările Regelui Carol I, 1866-1914, II 1887-1914*, Ediție îngrijită de Constantin C. Giurescu, Fundația pentru Literatură și Artă „Regele Carol II”, 1939, p. 452-453.

În continuarea ședinței, profesorul Ludovic Mrazec a subliniat că intrarea lui Grigore Antipa în Academie era rezultatul unei „munci neobosite de 18 ani, închinată științei și prosperității patriei”⁴³.

Cuvintele de mulțumire ale lui Grigore Antipa adresate distinsei audiențe au pus în valoare influența pe care Academia o are asupra evoluției societății românești.

„Înfățișându-mă azi pentru a fi primit în mod solemn în Academia Română, simt înainte de toate nevoia de a vă exprima și cu această ocazie profunda mea recunoștință pentru marea onoare ce mi-ați făcut alegându-mă ca membru al celui mai înalt așezământ de cultură românească, dându-mi astfel putința să lucrez cu modestele mele puteri alături de D-voastră la ridicarea neamului nostru prin cultivarea adevărului, binelui și frumosului”⁴⁴.

În egală măsură, Grigore Antipa a accentuat și în cadrul acestui înalt for științific necesitatea transunerii în practică a rezultatelor cercetării științifice, aspect care l-a preocupat întreaga carieră:

„... voi căta dar și eu a trata astăzi în linii generale un subiect științific, care poate avea aplicațiuni practice însemnate, anume cercetările hidrobiologice în România și importanța lor științifică și economică”⁴⁵.

În mod particular, considera domeniul pescăriei și pisciculturii o direcție importantă a cercetărilor sale puse în slujba creșterii economice a țării:

„Dar nu numai pentru știința pură, ci și pentru economia noastră națională aceste cercetări vor fi de cea mai mare importanță, căci ele vor pune o bază științifică dezvoltării unei ramure principale de producție a țării, pescăria și piscicultura, și ne vom lumina asupra modului cum va trebui să rezolvăm mai bine importanta chestiune a rectificării râurilor și punerii în valoare a zonelor inundabile”⁴⁶.

⁴³ AAR, Seria II, tomul XXXII, 1909-1910, Partea administrativă și debaterile, Institutul de Arte Grafice Carol Göbl S-sor Ion St. Rasidescu, București, 1910, p. 174-175. p. 42.

⁴⁴ *Ibidem*, p. 3.

⁴⁵ *Ibidem*, p. 4.

⁴⁶ *Ibidem*, p. 37-38.

Ideea promovată în Aula Academiei Române se înscria altui domeniu important al carierei lui Grigore Antipa, referitor la asigurarea cadrului legislativ pentru exploatarea pescăriilor statului. În anul 1896 elaborase *Legea Pescuitului cu regulamentul de punere în aplicare și expunerea de motive*⁴⁷, lege care a avut la bază memoriul său intitulat *Studii asupra pescăriilor din România*, apărut în 1895, cu sprijinul lui P.P. Carp, „celui di'ntâi ministru care a recunoscut marea însemnătate a acestui ram de producție pentru economia noastră națională”. În prefață, Antipa precizează că este rezultatul unui studiu de mai bine de 3 ani:

„Numeroase excursiuni în toate punctele principale de pescărie din gurile Dunărei și bălțile încunjurătoare, colecțiile zoologice făcute prin acele locuri, etc, mi-au făcut posibil să cunosc foarte de aproape pescăriile noastre și să mă conving pe de o parte de bogăția lor, pe de altă parte de starea primitivă în care se află”⁴⁸.

A urmat *Legea pentru Punerea în valoare a terenurilor băltoase și de inundație a Dunării și a Pescăriilor aparținând Statului*, din 21 februarie 1906, apărută ca urmare a memoriului conceput de Antipa, intitulat *Exploatarea în Regie a Pescăriilor Statului* și care cuprindea concluziile la care ajunsese după 10 ani în care studiasse problema pescăriilor în calitate de Inspector General și pe care îl adresa Ministrului Domeniilor, Ion N. Lahovary⁴⁹.

Revenind la atribuțiile îndeplinite în cadrul Academiei Române, Grigore Antipa a fost ales, vreme de 20 de ani consecutiv, secretar al Secției Științifice (1919-1938), apoi președinte al acesteia (1938-1941)⁵⁰, funcții pe care le-a tratat cu toată responsabilitatea.

⁴⁷ Extras, *Legea Pescuitului*, promulgată prin Decret Regal nr. 3904 din 7 Oct 1896 și publicată în Monitorul Oficial nr. 153 din 10 Oct, 1896.

⁴⁸ Grigore Antipa, *Studii asupra pescăriilor din România*, București, Imprimeria Statului, 1895, p. 2.

⁴⁹ Idem, *Exploatarea în regie a Pescăriilor Statului, Memoriu prezentat dlui Ministru al Domeniilor*, în Monitorul Oficial Nr. 1 din 1/14 Aprilie 1905, p. 17-23.

⁵⁰ Ștefan Negrea, *Pe urmele lui Grigore Antipa*, Editura Sport Turism, București, 1990, p. 113.

La rândul său, Emil Racoviță a devenit membru titular în Academia Română din anul 1920⁵¹, iar în perioada 1926-1929 a deținut funcția de președinte al acestei instituții⁵². În paralel, și-a onorat îndatoririle rezultate din calitatea de profesor la Universitatea din Cluj, ale cărei interese le-a pledat de multe ori și în Parlament⁵³.

După Marea Unire din 1 Decembrie 1918, unificarea instituțională a provinciilor românești a fost una dintre marile provocări ale conducerii politice a statului, la care Academia Română a contribuit substanțial prin suportul cultural și științific. În Ședința solemnă de prezentare a discursului de recepție în Academia Română, Emil Racoviță a susținut această idee:

„Cine poate tăgădui că biblioteca, tipăriturile și colecțiile astăzi în ființă în această clădire nu constituie comoara cea mai prețioasă a culturii românești? Care român poate să uite că în sânul Academiei s-a înfăptuit suflatește, de la început și pentru întâia oară, o Românie care abia acum s-a închegat mare și deplină?”⁵⁴

În acest context politic a fost ales Emil Racoviță membru în Academia Română, la propunerea lui Grigore Antipa. De altfel, Racoviță va recunoaște inițiativa prietenului său în scrisoarea trimisă din Paris, la data de 25 iunie 1920: „Îți puseși în gând să faci din mine un academician și ți-a reușit în această întreprindere ca și în celelalte, adică perfect de bine”⁵⁵. Deși a intrat în rândurile

⁵¹ AAR, Seria II, tomul XL, 1919-1920, Partea administrativă și debaterile, Librăriile «Cartea Românească» și Pavel Suru, București, 1921, p. 105.

⁵² Idem, tomul XLVI, ședințele din 1925-1926, Editura Cultura Națională, București, 1926, ședința din 13 iunie 1926, p. 199.

⁵³ E.G. Racovitza, *L'Institut de Spéologie de Cluj et considérations générales sur l'importance, le rôle et l'organisation des instituts de recherches scientifiques (Premier Rapport de la Direction – Période 1920 a 1924)*, *Lucrările Institutului de Speologie din Cluj*, Tomul 1 (1920-1924), Numărul 1, Cluj, Institutul de Arte Grafice „Ardealul”, 1926, p. 11.

⁵⁴ *Speologia. Discurs rostit la 13 iunie 1926 în Ședința solemnă sub președinția de onoare a M.S. Regelui*, de Emil Racoviță cu Răspunsul d-lui Dr. Gr. Antipa, în „Academia Română. Discursuri de Recepțiune. LXI”, Editura Cultura Națională, București, 1926, p. 5.

⁵⁵ MNINGA, Arhiva Grigore Antipa, Fond Emil Racoviță 011, Racoviță către Antipa, Paris, 25 iunie 1920, f. 1.

academicienilor în ședința din 29 mai 1920⁵⁶, Emil Racoviță și-a rostit discursul de recepție în Ședința solemnă din data de 13 iunie 1926, desfășurată sub înalta președinție a Regelui⁵⁷. Ferdinand I însuși era un pasionat de botanică⁵⁸. De fapt, nu este singura dată când o întâlnire la un nivel atât de înalt se va realiza, dovadă a deplinului respect dintre savantul Emil Racoviță și reprezentanții Casei Regale. Câțiva ani mai târziu, în 1930, în calitate de rector al Universității din Cluj, Emil Racoviță va semna acordarea diplomei *Doctor Honoris Causa* Reginei Maria a României⁵⁹.

Emil Racoviță a ales să prezinte pentru recepția din Aula Academiei Române lucrarea *Speologia*. A captat atenția distinsei audiențe nu numai prin definirea, clasificările și descrierile viețuitoarelor peșterilor, prin expunerea metodelor de determinare a originii și vârstei acestor depozite biologice, prin evidențierea rolului și a însemnătății lor, ci și prin stilul și limbajul viu:

„N-am urmărit niciodată simpla culegere a faptelor, ci legarea lor în generalizări; am căutat să «pricep», adică să reduc lucrurile complicate la forma mai simplă din care derivă. De aceea nu m-au mulțămît primele mele lucrări de anatomie și istologie, întreprinse asupra unei singure familii de viermi marini»⁶⁰.

Transpunerea asistenței în mediul misterios al peșterilor este făcută după scenariul impus de metodologia științifică, dar cu talent scriitoricesc:

⁵⁶ AAR, Seria II, tomul XL, 1919-1920, Partea administrativă și debaterile, Librăriile «Cartea Românească» și Pavel Suru, București, 1921, p. 105.

⁵⁷ „Academia Română, Discursuri de Recepțiune”, LXI, *Speologia, discurs rostit la 13 iunie 1926 în Ședința solemnă sub Președinția de onoare a M.S. Regelui*, de Emil Racoviță, cu răspunsul d-lui Dr. Gr. Antipa, Editura Cultura Națională, București, 1926, 64 p.

⁵⁸ Eugen Wolbe, *Ferdinand I. Întemeietorul României Mari*, Editura Humanitas, București, 2004, p. 185-215.

⁵⁹ Narcis Dorin Ion (coordonator și coautor), *Maria a României – Portretul unei Mari Regine*, Album editat de Muzeul Național Peleş, vol. I, Sinaia, 2018, p. 332.

⁶⁰ *Speologia. Discurs rostit la 13 iunie 1926 în Ședința solemnă sub președinția de onoare a M.S. Regelui*, de Emil Racoviță cu Răspunsul d-lui Dr. Gr. Antipa, în „Academia Română. Discursuri de Recepțiune. LXI”, Editura Cultura Națională, București, 1926, p. 17.

„În împărăția peșterelor lumină nu-i, soarele lipsește și deci lipsesc și multiplii și variații factori ce-și iau ființa din creatoarea energie. Puterile ce domnesc în această împărăție dănuiesc statornice în influența lor; nemișcat e aerul, neschimbată căldura ori frigul, o umezeală fără sfârșit picură din ciucuri de piatră și se împânzește pe pereți. (...)

Nu umblam după feți-frumoși, mai ales după cei poleiți de soare; după smeriți sihastru de soiul celor descriși mai sus îmi ardea doar sufletul!”⁶¹

În același discurs abordează și tema învățământului superior, care s-a mărginit din ce în ce mai mult „în sarcina sa instructivă, în detrimentul misiunii sale educative”⁶², întrebându-se dacă prin predarea noilor științe precum: oceanografia – știința mărilor, limnologia – știința apelor dulci, pedologia sau agrogeologia – știința mediilor terestre cultivabile, nu în ultimul rând speologia – știința domeniului subpământesc, „răsări-va iarăși învățământul ce combină într-un tot armonios instrucție și educație?”⁶³

Emil Racoviță pledează cauza speologiei cu îndemânarea unui magician:

„Pe lângă dorul de a cunoaște ce aceste științe astâmpără poate mai bine decât celelalte, multe din ele, și speologia îndeosebi, fac să sbârânie o străveche strună a sufletului omenesc. Oare ce-i după deal? Și după ce te-ai dus să vezi: ce-i mai departe? Și tot așa până în răspuțeri. Atracția necunoscutului «Depart», dorința de a călca pe locuri necălcate încă, au împins fără preget omenirea pe cărări nebătute, din vremile cele mai cărunte și au împraștiat-o pe toată suprafața pământului”⁶⁴.

„Dorul de cele nevăzute” transformă întunecimile peșterilor în palate strălucitoare ce alungă spaima, frigul și umezeala ori îi fac loc temerarului să se strecoare:

„O! Minune! Ca în povești se întinde în depărtare, în albeață nepătată, perspectiva radioasă a palatului de zână. (...)

⁶¹ *Ibidem*, p. 21.

⁶² *Ibidem*, p. 35.

⁶³ *Ibidem*.

⁶⁴ *Ibidem*, p. 37.

Dar cine poate povesti în vorbe minunile de formă ce mii de ani le-au tors cu nesfârșita lor răbdare în caerul de piatră.

Ca în basmele străvechi, Făt-Frumos, dar un Făt-Frumos ud și mânjit cu lut cleios din cap până-n picioare, a răsbătut prin urgia vrăjită până la palatul fermecat; acum prin sălile cu păreți de argint bătuți în pietre scumpe, caută pe Ileana Cosânzeana, dar pe o Ileană Cosânzeană cu cel puțin trei perechi de labe, cu două coarne, care se ascunde mărunțică în borticele și sub pietre!”⁶⁵

Dincolo de toate sacrificiile și eforturile impuse de colectarea de probe strănse într-un „tub de sticlă”, cercetarea acestora „sub lupă”, „plutind în spirt cu mâl”, vine și satisfacția prin descoperirea de „micuțe găzulițe (...) singurele comori ascunse în peșteri, dar mai neprețuite decât cele durate de fudulia omenească”⁶⁶.

Cugetând la condiția umană în raport cu timpul și rolul științei, Emil Racoviță și-a încheiat discursul de recepție în Academia Română concentrând întreaga sa filosofie nu numai asupra științei, ci etalând o adevărată concepție social-politică:

„A ști sau a nu ști aceasta este întrebarea!

Căci a nu ști înseamnă: superstiții, egoism orb, concurență sălbatecă, neînțelegere, dușmănie, războiu, foamete, prăpăd.

A ști înseamnă pentru omenire: organizare temeinică, activitate rațională, cooperatism, solidaritate, evoluție pacinică.

A ști înseamnă pentru om: a-ți trăi timpul de «a fi» cu mulțumire și a aștepta clipa de «a nu fi» cu seninătate”⁶⁷.

Corepondența celor doi prieteni

Elementul inedit în demersul nostru îl constituie valorificarea a două scrisori din corespondența particulară dintre Emil Racoviță și Grigore Antipa. Ambele scrisori sunt importante pentru că evocă momentele decisive din cariera lui Emil Racoviță, după expediția „Belgica”. În egală măsură se referă și la

⁶⁵ *Ibidem*, p. 39,

⁶⁶ *Ibidem*, p. 42.

⁶⁷ *Ibidem*, p. 43.

activitatea neobosită dusă de Grigore Antipa în țară, la preocuparea sa constantă de a dezvolta Muzeul de Istorie Naturală și de a obține colecții valoroase.

Prima scrisoare, datată 17 iulie 1906, din perioada în care Emil Racoviță se afla în străinătate, la Banyuls-sur-Mer, indică schimbarea domeniului de activitate al lui Emil Racoviță, când de la oceanografie trece la speologie, iar cea de-a doua scrisoare din 25 iunie 1920 surprinde momentul radical din viața sa, când după 30 de ani de carieră în străinătate, ia hotărârea de a se întoarce în România și de a se pune în slujba culturii și științei românești, acceptând apelul clasei politice și al lumii universitare. Anul 1920 reprezintă pentru Emil Racoviță și momentul în care a fost ales membru al Academiei Române.

Scrisorile provin din patrimoniul Muzeului Național de Istorie Naturală „Grigore Antipa” și al Bibliotecii Academiei Române.

Până acum se cunosc doar scrisori trimise de către Emil Racoviță lui Grigore Antipa.

O parte din corespondența celor doi savanți, aflată în patrimoniul Muzeului Național de Istorie Naturală „Grigore Antipa”, mai precis 5 dintre scrisorile schimbate în perioada 1920-1935, a fost publicată de Alexandru Marinescu⁶⁸.

Scrisorile sunt oglinda unei lumi trecute, care avea setul său de valori bine stabilit: prietenia, familia, sentimentul datoriei, nu în ultimă instanță, dragostea de țară. De la formulele de adresare ce exprimă un soi de duiosie îmbinată cu respect, până la conținutul sobru sau plin de umor uneori, autenticitatea umană a protagoniștilor iese la suprafață. Dorința neobosită de a contribui la propășirea țării relevă două personalități puternice, chiar dacă cu opinii diferite uneori în alegerea metodelor de lucru, dar cu același gând comun de a finaliza o construcție solidă. Corespondența savanților afirmă conectarea acestora cu actualitatea științifică mondială, racordarea la realitatea economică, politică și culturală internă, de asemenea, răzbate asumarea celor doi de a fi ei înșiși factori ai schimbărilor novatoare din societate.

⁶⁸ Alexandru Marinescu, *Deux grands amis: Emil Racovitza et Grigore Antipa. Reflexions autour de quelques lettres inédites* în „Travaux du Museum National d'Histoire Naturelle «Grigore Antipa»”, vol. XXXV, 1995, p. 691-700.

**BAR, Fond Grigore Antipa, Scrisoare adresată de Emil Racoviță,
lui Grigore Antipa, Paris, 17 iulie 1906, S 72(7)/ CMXLI**

„Dragă Antipa,

Să nu crezi că te-am uitat, am pus de mult bestii la «chiup» pentru tine, dar nu am avut vreme să le pun etichete. Nu uita că până azi nici nu avem preparator, ci avem două laboratorii cu administrații foarte greu de condus și nu suntem decât doi pentru toată astă treabă. Pe lângă aceasta am arhivele *Belgica*, o întreprindere de care nu ți-am vorbit încă: Speologia biologică și câte altele.

Știi că-s băiet harnic și cu toate aceste nu vezi că nu public nimica. Te-ai întreat de ce? Cauza este că tot timpul mi-i luat de treburi administrative, nu e alta, căci lucrez zi cu zi, 10 ceasuri de-a rândul.

Deci chestia cu dihăniile tale stă astfel: stau la chiup, dar n-au nume.

Eu plec în curând în Algeria pentru a studia peșterile de acolo. La noiembrie mă voi întoarce pentru a-mi lua serviciul la Paris și nu voi fi la Banyuls decât în martie 1907. Pruvot va fi la Banyuls în septembrie. Am să-i vorbesc de treaba ta, dar sunt deja 12 naturaliști înscriși pentru septembrie și deci treaba va fi multă.

Proba că gândesc la tine e că:

- Îți fac o colecție de izopode terestre, grup de care mă ocup acum, vei avea specii franceze, spaniole și algeriene deocamdată plus cele din Indochina. Dacă dorești pe cele din România, n-ai decât a mi le strânge și eu ți le voi determina. Cele din Dobrogea sunt particularmente interesante. Ca conservare – alcool 70° pur; Data și locul pentru fiecare zi de culegere.

- Am pus de o parte pentru tine animale bathyplanctonice mediterane între 500-1000 m, adică toate formele găsite de [indescifrabil], la Napoli, plus altele. Toate aceste bestii sunt rare în colecții, dacă se găsesc.

Vezi că mă gândesc la tine dar «nu mă lua repede». Nu sunt de părerea ta că noul muzeu trebuie să fie plin de la început. De ce să umpli dulapurile cu porcării fără valoare; mai bine deschide publicului sălile una după alta, decât să fie treaba provisorie și cheltuiala inutilă.

Al tău, Emil Racoviță”

Documentul este important prin faptul că cercetătorul Emil Racoviță îi comunică prietenului său decizia de a se ocupa de un nou domeniu de cercetare – speologia. După 20 de ani de studiu, în 1926 speologia va constitui subiectul

discursului de recepție în Academia Română⁶⁹. Este interesant că abia după doi ani de tatonare, Emil Racoviță își afirmă schimbarea sferei de activitate în favoarea speologiei. După ce în anul 1904 descoperise în Cueva del Drach, o peșteră din Insula Mallorca, un mic crustaceu, încă necunoscut în știință și pe care l-a descris sub numele de *Typhlocirolana moraguesi*, s-a dedicat studiului aprofundat al viețuitoarelor din peșteri, intuind că poate contribui la deslușirea complicatelor mecanisme ale evoluției biologice, renunțând definitiv la cercetările sale oceanologice⁷⁰. Tocmai chestiunea mereu amânată și neachitată a „bestiilor” de trimis la București l-a determinat pe Emil Racoviță să-i mărturisească lui Grigore Antipa despre noua preocupare: „o întreprindere de care nu ți-am vorbit încă: Speologia biologică”.

Dincolo de atribuțiile administrative amintite în scrisoare, datorate calității sale de subdirector al Laboratorului maritim Arago din Banyuls-sur-Mer, Emil Racoviță își canaliza energia către activitatea de cercetare, îngrijindu-se împreună cu profesorul G. Pruvot de editarea celei mai importante publicații de profil, „Archives de zoologie expérimentale et générale” din Paris⁷¹.

Un alt aspect la care se pare că se face referire în document, deși nu se dau prea multe detalii, este faptul că Grigore Antipa ar fi dorit să participe la una dintre expedițiile de pe Marea Mediterană, organizate de Emil Racoviță și George Pruvot. Expedițiile efectuate la bordul navei „Roland”, construită după planurile lui George Pruvot, ajungeau până la coastele catalane și în insulele Baleare și la care participau diferiți savanți francezi și străini, care își finanțau singuri participarea⁷².

⁶⁹ *Speologia. Discurs rostit la 13 iunie 1926 în Ședința solemnă sub președinția de onoare a M.S. Regelui, de Emil Racoviță cu Răspunsul d-lui Dr. Gr. Antipa*, în „Academia Română. Discursuri de Recepțiune. LXI”, Editura Cultura Națională, București, 1926, 64 p.

⁷⁰ E.G. Racovitză, *L'Institut de Spéologie de Cluj et considérations générales sur l'importance, le rôle et l'organisation des instituts de recherches scientifiques (Premier Rapport de la Direction – Période 1920 a 1924)*, Lucrările Institutului de Speologie din Cluj, Tomul 1 (1920-1924), Numărul 1, Cluj, Institutul de Arte Grafice „Ardealul”, 1926, p. 45.

⁷¹ AAR, Seria II, tomul XXVII, 1904-1905, Partea administrativă și debaterile, Institutul de Arte Grafice Carol Göbl S-sor Ion St. Rasidescu, București, 1905, p. 250.

⁷² C. Motaș, C. A. Ghica, *Emil Racoviță*, Colecția Savanți de Pretutindeni, Editura Științifică, București, 1969, p. 57.

În proiectul de dezvoltare a colecțiilor muzeului, Grigore Antipa îi solicită ajutorul lui Emil Racoviță, mai ales pentru colectarea de viețuitoare provenite de pe coastele Mediteranei, dar și de faună cavernicolă, dată fiind noua pasiune a prietenului său, pentru speologie.

Deși Emil Racoviță trece în revistă „bestiile rare” pe care intenționa să le pregătească pentru Muzeul de la București, promițându-i cu umor lui Grigore Antipa: „Vezi că mă gândesc la tine dar «nu mă lua repede»”, în colecțiile muzeului nu au mai ajuns acele materiale biologice.

Opiniile celor doi biologi despre organizarea Muzeului nu coincid: „De ce să umpli dulapurile cu porcării fără valoare; mai bine deschide publicului sălile una după alta, decât să fie treaba provisorie și cheltuiala inutilă”, considera Emil Racoviță, în timp ce planul lui Grigore Antipa era diferit: „M-am adresat mai întâi foștilor mei profesori și colegi din străinătate, cerându-le să ne trimită dublete din colecțiile lor. Rezultatele au fost minunate”⁷³. În acest mod, în numai câțiva ani a reușit să strângă importante colecții pentru organizarea expoziției permanente a Muzeului din noua clădire, găsind formula optimă de prezentare, încât să fie pe cât de atrăgătoare pentru public, pe atât de riguros ordonată după criteriile științifice. În anul 1907, Antipa va fi inițiatorul dioramelor cu fundal pictat⁷⁴, modele păstrate și în prezent în muzeu.

Preocuparea intensă a lui Grigore Antipa de a organiza un muzeu demn de o capitală europeană se desfășura în contextul general de „reclădirea din temelii a statului român”, dat fiind apropiatul jubileu din anul 1906, de 40 de ani de domnie a Regelui Carol I și 25 de ani de la proclamarea Regatului României⁷⁵. În acest cadru, din anul 1903, Grigore Antipa a demarat procedura construirii unui „Muzeu de Istorie Naturală demn de capitala țării”, printr-un *Memoriu* adresat prim-ministrului Dimitrie A. Sturdza⁷⁶; lucrările au debutat la

⁷³ *Darea de seamă a Directorului, Dr. Gr. Antipa, despre dezvoltarea, organizarea și activitatea Muzeului, Muzeul Național de Istorie Naturală „Grigore Antipa”, 1893-1933, p. 10, în Extrasul: Ședința solemnă de la 23 Mai 1933 sub înalta președinție a M.S. Regelui Carol II, M. O. Imprimeria Națională București, 42 p.*

⁷⁴ Kiseleff nr. 1. De 110 ani, orașul crește în jurul lui!..., p. 136-141; 156.

⁷⁵ *Aminiri despre Jubileul de 40 de ani de domnie a M.S. Regelui Carol I, 1866-1906, București, Imprimeria Statului, 1906, p. 7.*

⁷⁶ Kiseleff nr. 1. De 110 ani, orașul crește în jurul lui!, Muzeul Național de Istorie Naturală „Grigore Antipa”, Coordonatori proiect editorial: Oana Paula Popa, Cătălina-

1 august 1904⁷⁷, evoluând pe măsura alocării fondurilor de către Stat. Din nefericire, inaugurarea Muzeului în cadrul Expoziției Jubiliare din 1906 nu a fost posibilă, în ciuda tuturor strădaniilor și a funcției deținute de către Grigore Antipa, de consilier permanent pe lângă Constantin Istrati, comisarul general al expoziției⁷⁸. Mult dorita inaugurare a Muzeului de Istorie Naturală de la Șosea a avut loc la 25 mai 1908, în prezența Regelui Carol și a membrilor guvernului liberal condus de Dimitrie A. Sturdza, a primarului capitalei – Vintilă Brătianu, președintelui Academiei Române – Anghel Saligny, a inginerului constructor Mihail Roco etc⁷⁹.

MNINGA, Arhiva Grigore Antipa, Fond Emil Racoviță 011, Scrisoare adresată de Emil Racoviță lui Grigore Antipa, Paris, 25 iunie 1920.

„Dragă Antipa,

Îți pusesesi în gând să faci din mine un academician și ai reușit în această întreprindere ca și în celelalte, adică perfect de bine, căci văd că n'ai avut nici o opoziție, cel puțin fățișă; adresa președintelui spune în adevăr că propunerea ta a avut unanimitatea. Îți mulțumesc și pentru intenție și pentru necazul ce ți-a dat această întreprindere și pentru raportul ce ai făcut cu această ocazie. Acum că suntem tovarăși și la Academie, ie un rezon mai mult ca să ne punem pe lucru în cele ce privesc chestiunile de învățământ și cultură generală. Cum nu iești un palavragiu, ci un mare realizator (și de aceea, totdeauna me-ai fost drag) sper că vom reuși la ceva; dar despre aceste când voi fi în țară. Tot mai sunt silit să zăbovesc pe aici, cu toate că mult rău îmi face această întârziere și pierdere de vreme personal. Dar dacă ași pleca, nimic nu s'ar mai face din cele ce am fost însărcinat să execut și ași ușura tragerea mea pe șforă. Toate aventurile mele ți le voi povesti la București dacă te voi mai găsi când voi trece prin capitală, ori când (și foarte curând) voi veni din Cluj ca să hărțuiesc administrațiile competente. Deocamdată am să te rog să-mi faci un serviciu. Materialul meu trebuie să sosească în curând la București, unde de

---

Gabriela Bulborea, Mirela Dragoș, Luis Ovidiu Popa, Editura Muzeului Antipa, București, 2018, p. 37

⁷⁷ *Ibidem*, p. 52.

⁷⁸ *Ibidem*, p. 95.

⁷⁹ „Universul”, Anul XXVI, Nr. 142, luni 26 mai 1908, p. 1.

obiceiu să vămuiește. Cum ie vorba de colecții și instrumente ar fi un dezastru dacă vameșii noștri ne-ar deschide vagoanele și lăzile; las că ași fi nevoit să împachetez totul din nou pentru călătoria la Cluj. Dacă vor să facă o inspecție pot să facă fără inconvenient la Cluj. Îți trimit aci alături o cerere către Directorul vămilor și te rog eu pe baza acelor zise aci ca să obții cele ce cer. Mai bine știi ca mine cum să faci ca să obții satisfacție. Te pot asigura că m'am ținut strict de clausele înscrise în legea fundării institutului; tot ce-am făgăduit am executat și făcut cu belșug. Dar până acum guvernul nu s'a ținut de cuvânt și n'a executat nici una din obligațiile sale. Dacă mă lăsam pe nădejdea guvernului, la Banyuls rămâneam până azi. Poți deci asigura pe cei care s'ar putea mira că nu me-am reluat postul la Cluj la 1 mai că am făcut posibilul și imposibilul ca să pot pleca, și numai din vina administrației stau de atâta timp la Paris.

Respectele mele Doamnei Antipa.

Al tău devotat

Emil Racoviță”

Aceasta este scrisoarea de la care s-a pornit în alegerea titlului articolului, expresie a vechii prietenii dintre cei doi naturaliști, ce urmau să fie colegi în calitate de membri titulari în Academia Română. Referindu-ne la acest statut, așa cum am amintit în capitolul anterior, Emil Racoviță a fost ales membru corespondent în Academia Română în anul 1905⁸⁰, iar Grigore Antipa, peste doi ani, în 1907⁸¹. Scrisoarea surprinde momentul debutului lui Emil Racoviță ca membru titular al Academiei Române, la propunerea lui Grigore Antipa, care a redactat și rostit pledoaria în plenul ședinței din 29 mai 1920⁸².

Faptul de a fi coleg cu Grigore Antipa în ilustra instituție a Academiei Române nu face decât să-l încurajeze pe Emil Racoviță că inițiativele de ordin legislativ și administrativ, pentru punerea pe baze moderne a învățământului și a culturii românești, vor reuși. Într-adevăr, Emil Racoviță s-a implicat în

⁸⁰ AAR, Seria II, tomul XXVII, 1904-1905, Partea administrativă și debaterile, Institutul de Arte Grafice Carol Göbl S-sor Ion St. Rasidescu, București, 1905, p. 250.

⁸¹ Idem, Seria II, tomul XXIX, 1906-1907, Partea administrativă și debaterile, Institutul de Arte Grafice Carol Göbl S-sor Ion St. Rasidescu, București, 1907, p. 207.

⁸² Idem, Seria II, tomul XL, 1919-1920, Partea administrativă și debaterile, Librăriile «Cartea Românească» și Pavel Suru, București, 1921, p. 105.

reformarea învățământului românesc, pornind de la nivelul gimnazial⁸³, trecând la treapta liceală⁸⁴, apoi prin reorganizarea universităților⁸⁵, făcându-și auzită vocea în tribuna Parlamentului de la București, în calitate sa de senator, reprezentând Universitatea din Cluj, începând cu anul 1922⁸⁶.

Mesajul scrisorii concentrează preocupările multiple ale cercetătorului de la acel moment. Mai mult decât atât, dacă în 17 iulie 1906 Emil Racoviță îl anunța pe Grigore Antipa despre adoptarea speologiei ca nou domeniu de cercetare⁸⁷, scrisoarea aceasta, din 25 iunie 1920, este expresia schimbării radicale din viața savantului și anume menționarea deciziei de întoarcere definitivă în România, la Universitatea din Cluj, ca urmare a apelului Consiliului Dirigent al Transilvaniei⁸⁸ și al Regelui însuși⁸⁹. La Cluj-Napoca i s-a oferit conducerea catedrei de zoologie. În cadrul Universității a înființat Institutul de Speologie, primul din lume cu această specialitate de cercetare a

⁸³ Cercle Ronsard, Association transylvaine pour la propagation de la langue et de la culture française, *Comemorarea Centenarului Introducerii Limbii Franceze în Învățământul Public Românesc – Commémoration du Centenaire de l'Introduction de la Langue Française dans l'Enseignement public Roumain, Compte Rendu de la séance solennelle du 25 Mars 1931, tenue sous les auspices de M. le Directeur Ministériel de Transylvanie et de M. le Consul de France, Discours de Messieurs V. Moldovan, P. Grimm, S. Pușcariu, Y. Auger, Madame I. Nicolau et M. E.G. Racovitza*, Editura Societății de mâine, Cluj, 1931, 30 p.

⁸⁴ E.G. Racovitza, *Liceul Național-Științific. Două cuvântări despre școala secundară teoretică a viitorului*, Cluj, Institutul de Arte Grafice „Ardealul”, 1928, 30 p.

⁸⁵ Idem, *Câteva norme pentru organizarea universităților și a învățământului superior*, Asociația Profesorilor Universitari, Secția Cluj, Congr. Univ. Cluj, 1929, 12 p.

⁸⁶ Idem, *L'Institut de Spéologie de Cluj et considérations générales sur l'importance, le rôle et l'organisation des instituts de recherches scientifiques (Premier Rapport de la Direction – Période 1920 a 1924)*, Lucrările Institutului de Speologie din Cluj, Tomul 1 (1920-1924), Numărul 1, Cluj, Institutul de Arte Grafice „Ardealul”, 1926, p. 11.

⁸⁷ **BAR**, Fond Grigore Antipa, Emitentul Emil Racoviță, Destinatarul Grigore Antipa, S 72(7)/ CMXLI, Paris, 17 iulie 1906, f. 1.

⁸⁸ E.G. Racovitza, *L'Institut de Spéologie de Cluj et considérations générales sur l'importance, le rôle et l'organisation des instituts de recherches scientifiques (Premier Rapport de la Direction – Période 1920 a 1924)*, Lucrările Institutului de Speologie din Cluj, Tomul 1 (1920-1924), Numărul 1, Cluj, Institutul de Arte Grafice „Ardealul”, 1926, p. 3.

⁸⁹ *Speologia. Discurs rostit la 13 iunie 1926 în Ședința solemnă sub președinția de onoare a M.S. Regelui*, de Emil Racoviță cu Răspunsul d-lui Dr. Gr. Antipa, în „Academia Română. Discursuri de Recepțiune. LXI”, Editura Cultura Națională, București, 1926, p. 4.

istoriei naturale. În scurt timp a devenit „o întreprindere științifică cu tot materialul ei fotografic, bibliografic și documentar”, integrând și redacția publicației „Biospeologica”⁹⁰.

În continuare apelează la influența lui Grigore Antipa pentru simplificarea și adaptarea procedurilor vamales necesare aducerii de material biologic pentru studiu în noul centru de cercetare de la Cluj. De altfel, după Marele Război, în Europa de Est era generalizată disfuncționalitatea poștei și a transportului de materiale⁹¹.

Invitația adresată lui Emil Racoviță de a reveni în țară și a contribui la dezvoltarea învățământului universitar a survenit în contextul politic instaurat după Marea Unire de la 1 Decembrie 1918.

În anul 1919, Consiliul Dirigent al Transilvaniei propusese personalului universitar maghiar de la Universitatea din Cluj să-și păstreze funcțiile și prerogativele cu condiția de a presta jurământul de credință noului regim politic. Propunerea a fost refuzată. Astfel, în mai 1919, Consiliul Dirigent de la Sibiu s-a văzut pus în fața unei situații complicate, de a avea o mare Universitate, însă fără personal didactic. A fost formată o comisie, în fruntea căreia s-a aflat Sextil Pușcariu, profesor de la Universitatea din Cernăuți, cu atribuții în recrutarea de personal universitar. Pe lângă Universitățile din Iași și București, Comisia s-a adresat și unor oameni de știință români, stabiliți în străinătate, pentru a compune corpul profesoral al Universității din Cluj⁹².

Printr-o scrisoare din 27 iunie 1919, Sextil Pușcariu, comisar general al Consiliului Dirigent de la Sibiu, îi oferea lui Emil Racoviță catedra de zoologie și Direcția Institutului de Zoologie⁹³. În răspunsul din 9 iulie 1919, Emil Racoviță și-a formulat refuzul, referindu-se la responsabilitățile derivate statutului de profesor, profesie pe care niciodată nu o practicase, specializările

⁹⁰ *Ibidem*, p. 16.

⁹¹ E.G. Racovitză, *L'Institut de Spéologie de Cluj et considérations générales sur l'importance, le rôle et l'organisation des instituts de recherches scientifiques (Premier Rapport de la Direction – Période 1920 a 1924)*, *Lucrările Institutului de Speologie din Cluj*, Tomul 1 (1920-1924), Numărul 1, Cluj, Institutul de Arte Grafice „Ardealul”, 1926, p. 11.

⁹² *Ibidem*, p. 2-3.

⁹³ *Ibidem*, p. 3.

sale fiind: cercetarea, administrarea de instituții de istorie naturală și explorările oceanografice și terestre.⁹⁴

Dar pe 1 septembrie 1919, Consiliul Dirigent Român din Sibiu, i-a reînnoit lui Emil Racoviță chemarea de a-și acorda sprijinul pentru organizarea noii Universități din Transilvania. Ajutorul său era considerat „inestimabil” pentru „patria mărită”. I se propunea conducerea unui Institut de cercetare științifică, unde să pregătească lucrări originale. Postul său ar fi implicat numai ghidarea activității științifice, fără obligații profesoriale⁹⁵. Deși părea doar un proiect frumos, comparabil cu construirea „castelului său nu în Spania, ci la Cluj”⁹⁶, și-a asumat această hotărâre, acceptând cea de-a doua invitație a Consiliului, semnată de secretarul general, O. Ghibu. Emil Racoviță a luat decizia de a se întoarce în țară, de a deschide un nou capitol al carierei sale și de a-și clădi o nouă viață împreună cu familia sa în România. Cu toată responsabilitatea, apreciasse generozitatea și încrederea ce-i fuseseră acordate de către reprezentanții autorităților române⁹⁷.

Peste o vreme, după ce toate dificultățile au fost depășite, inclusiv cele birocratice, a privit în urmă cu detașare, păstrându-și optimismul. Obișnuit să lucreze în mediul occidental, evaluase factorul „timp”⁹⁸ diferit față de ritmul în care aveau să se desfășoare faptele în România, de aici și tonul acuzator la adresa autorităților, din scrisoarea selectată.

De la Banyuls-sur-Mer, Racoviță a trimis acceptul său, la 27 noiembrie 1919, subliniind că instituția ce va fi creată trebuie să devină nu numai un factor al culturii române, dar și un centru de atracție pentru studenții și savanții străini⁹⁹.

În noiembrie 1919, la Paris a avut mai multe întrevederi cu A. Vaida-Voevod, președintele Consiliului de miniștri al României Mari.

A sosit apoi în România pentru o vizită la fața locului, marcată de entuziasmul reconfortant al viitorilor colegi de la Cluj, al comisarilor

⁹⁴ *Ibidem*, p. 4.

⁹⁵ *Ibidem*, p. 5.

⁹⁶ *Ibidem*, p. 6.

⁹⁷ *Ibidem*.

⁹⁸ *Ibidem*.

⁹⁹ *Ibidem*, p. 7.

Consiliului Dirigent și al șefului Departamentului de Culte, dr. Braniște¹⁰⁰. Pe 13 decembrie 1919, deja redactase un raport detaliat, practic proiectul de înființare a Institutului de Speologie¹⁰¹. La București, ministrul Instrucțiunii publice, Ioan Borcea și președintele Consiliului de Miniștri, Alexandru Vaida-Voevod au semnat contractul de colaborare, pe 18 decembrie 1919. Proiectul fusese expus verbal anterior și lui E. Jeannel, discipolul său, prieten și colaborator din primul moment la revista „Biospeologica”, care l-a asigurat de sprijinul efectiv. De asemenea, prietenii și colegii naturaliști români au fost puși la curent cu înființarea noului Institut de Speologie: Antipa, Bujor, Cantacuzino, Leon, Mrazec, Voinov și toți l-au aprobat. Grigore Antipa i-a dat sfaturi utile venite din marea sa experiență administrativă și l-a ajutat să scrie proiectul de lege pentru crearea Institutului¹⁰².

Interesat în mod special de problemele referitoare la învățământ și cultură generală, prezidând efectiv Academia Română și alte mari societăți științifice, Regele însuși s-a pronunțat favorabil pentru fondarea Institutului de Speologie și și-a exprimat dorința de a fi acordate toate facilitățile necesare¹⁰³. Emil Racoviță a revenit la Sorbona, sperând ca până la 1 mai 1920 să-și regleze situația și treburile personale, după cei 30 de ani petrecuți acolo¹⁰⁴.

La 26 februarie 1920, Legea de creare a Institutului de Speologie a fost votată de Camera Deputaților, iar pe 10 martie în Senat. Cu ocazia inaugurării Universității din Cluj, de către Regele Ferdinand, la data de 2 februarie 1920, prin decret regal se consacrase nominalizarea lui Emil Racoviță și cea a lui R.

¹⁰⁰ *Ibidem*, p. 8.

¹⁰¹ *Institutul de Speologie*, Universitatea din Cluj, Legea de înființare promulgată la 26 aprilie 1920. Contractul din 18 Decembrie 1919. Memoriul din 14 decembrie 1919, Cluj, Tipografia „Ardealul”, 20 p., reprodus în „Travaux de l’Institut de Spéologie de Cluj”, tome I, (1920-1924), Nr. 2.

¹⁰² E.G. Racovitza, *L’Institut de Spéologie de Cluj et considérations générales sur l’importance, le rôle et l’organisation des instituts de recherches scientifiques (Premier Rapport de la Direction – Période 1920 a 1924)*, Lucrările Institutului de Speologie din Cluj, Tomul 1 (1920-1924), Numărul 1, Cluj, Institutul de Arte Grafice „Ardealul”, 1926, p. 8.

¹⁰³ *Ibidem*, p. 9.

¹⁰⁴ *Ibidem*.

Jeannel ca profesori titulari la catedra de Biologie. Părea că totul se îndeplinesc rapid, conform previziunilor¹⁰⁵.

Dar pe 13 martie 1920 se produce o schimbare politică, vine la putere guvernul Alexandru Averescu (II). Se schimbă și starea de spirit generală, sistemul administrativ se „normalizează”, în sensul birocratizării excesive, urmând expresia consacrată de gazetele oficiale ale guvernelor la putere, care în realitate promovează „formele fără fond”, iar „Domnul Biurocratescu” recapătă „cu viteză accelerată” poziția sa pierdută și omnipotența¹⁰⁶, determinându-l pe Emil Racoviță să afirme în scrisoare: „voi veni din Cluj ca să hărțuiesc administrațiile competente” ce întârziu executarea hotărârilor și angajamentelor.

Totuși, legea de înființare a Institutului de Speologie a fost promulgată pe 26 aprilie 1920, grație demersurilor unor prieteni savanți și ale rectorului Universității din Cluj-Napoca¹⁰⁷. Toate aceste acte reprezentau o bază legislativă solidă pentru pornirea activității Institutului. Experiența îl face pe Emil Racoviță să afirme că reforma care trebuie îndeplinită înainte de toate este cea a metodelor administrative și de contabilitate¹⁰⁸. Intervenția personală a ministrului de finanțe, Nicolae Titulescu, a permis depășirea dificultăților ivite pentru punerea în aplicare a legii de înființare a Institutului. Astfel, în septembrie 1920, împreună cu colaboratorul său, R. Jeannel, Emil Racoviță s-a instalat la Cluj-Napoca, începând perioada de organizare propriu-zisă, în condițiile dezordinii generale de după război și ale lipsei personalului calificat¹⁰⁹.

În toată această perioadă Grigore Antipa, „un mare realizator”, după cum îl numise Emil Racoviță în prezenta scrisoare, muncea asiduu pentru dezvoltarea unui Muzeu reprezentativ pentru țară și își folosea toată influența și energia să obțină colecții valoroase pentru instituția sa, după cum va declara în 1934:

„Eu însumi îmi făcusem o regulă - dela care nu m'am abătut niciodată - ca să nu incheiu ziua de muncă până nu voi fi pus cel puțin 10 preparate noi

¹⁰⁵ *Ibidem.*

¹⁰⁶ *Ibidem.*

¹⁰⁷ *Ibidem.*

¹⁰⁸ *Ibidem*, p.10.

¹⁰⁹ *Ibidem*, p. 11.

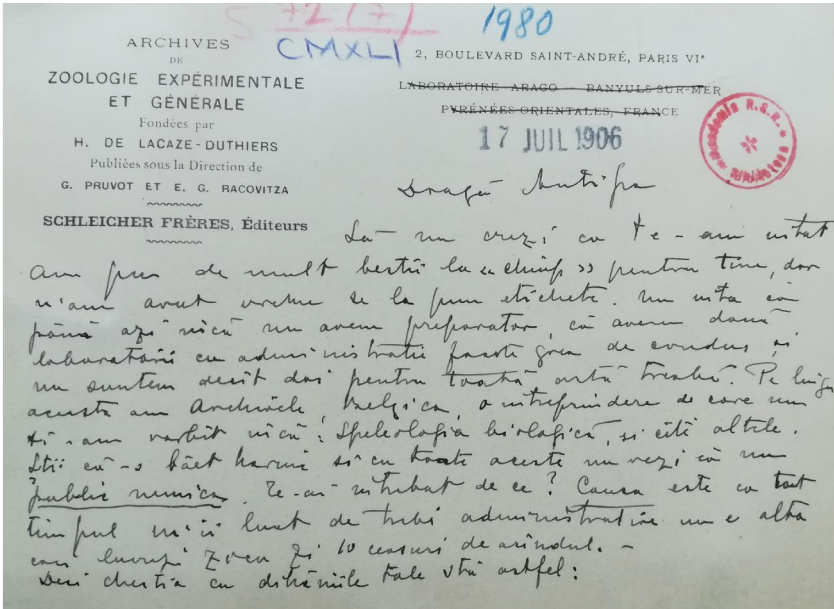
în Muzeu, iar în fiecare an să călătorească cel puțin două luni în diferite țări pentru a face noi achiziții de colecții”¹¹⁰.

Prezentarea acestor scrisori s-a dorit a fi o ilustrare a modului în care Emil Racoviță și Grigore Antipa, doi naturaliști vizionari, au făcut „posibilul și imposibilul” pentru realizarea unor proiecte durabile, spre bucuria și folosul generațiilor viitoare.

Fig. 1-2, Medalia „Omagiu celor doi savanți români *** Emil Racoviță - 1868 * 150 de ani de la naștere * 1867 - Grigore Antipa *** 2018”, Monetăria Statului.

¹¹⁰ „Darea de seamă a Directorului, Dr. Gr. Antipa, despre dezvoltarea, organizarea și activitatea Muzeului, 7 p, în Extrasul: «Muzeul Național de Istorie Naturală „Grigore Antipa” 1893-1933, Sedința solemnă de la 23 Mai 1933 sub înalta președinție a M.S. Regelui Carol II», M. O. Imprimeria Națională București.

Stau la chiup dar n-au vreme. Eu plec in curind in Algeria pentru
a sta ova pentru de acle. La lumbrie un va intruace pentru am
lea scriu cu Paris si un va fi la Bouguib deit la lumbrie 1907.
Pomut va fi la Bouguib la septembrie. Am sa-i vorbesc de trachu
dar sunt deit 12 naturalisti in scriu pentru septembrie si deit trachu
va fi multa. -

Proba cu gindesc la Tine e ca:
- Iti fac o colectie de Lepidoptera terrestre, gura de care un va scriu
si ova speleologica franceza, spaniola si Algeria de o com data
plus cite din Andalusia. Sati n-au pe cite Romania si ai
deit ca mi la strigi si cu ti le va detinut. Cele din
Sobrafen sunt particularmente interesante. Ca conservati alcool
de 70% pur; data si localitati pentru fiecare zi de culicere.
- Am pus de o parte pentru tine animale batyphane stonice nudi
terrene d'entre 500 si 1000 m, adica toate formele g'aste de
Chun si La bianca (Puritani) la Neapoli plus altre. Toate
aceste bectii sunt rare in colectii d'acum de g'asare. -
Vrei ca un g'andesc la Tine dar un va scriu repede. -
Am sunt de parerea ca cu unul unzeu trachu se fie plus de la inapost.
de ce de un ple, dupa unzeu cu parca si parca valage. Mai scriu d'acum de
publica si la un d'acum alta deit sa fie trachu proviso si chelchela
si scriu. H. Racovitza 17/7/06

Fig. 3-4,

Scrisoare adresată de Emil Racoviță lui Grigore Antipa, Paris, 17 iulie 1906,
BAR, Fond Grigore Antipa, S 72(7)/ CMXLI, f. 1-1v.

UNIVERSITÉ DE PARIS
FACULTÉ DES SCIENCES
(SORBONNE)
LABORATOIRE
D'ANATOMIE COMPAREE

Paris, le 25 juin 1920

143

Dragă Antipa

Ţi se pare că în gând se face din urmă cu academiile
şi ai venit în această întreprindere ca şi în celelalte, adică perfect
de bine, ca şi vând că s'ar avea un o fel de o poziţie, cel puţin fizică,
adresă prezidenţială; spun în adevăr că în profunzimea te a avut
numărătorii. Ţi multă lume şi pentru artă, şi pentru
muzică şi te a det această întreprindere şi pentru raportul
ce ai făcut cu această ocazie. Acum ca dăruim tovarăşi şi
la Academie, şi în viziune noastră rezultă că s'ar furniza pe
laureu în cele ce priveşte dezvoltarea de noi instituţii şi de culte.
sau genuri. Cum nu este un polavragiu, şi era un mare reali-
zator (şi deacea, tot deacea nu se pot face) şi s'ar vrea
reşi lucruri; dar despre această viziune vor fi în ţară.

Tot un lucru este să se abordeze pe aici, în toate ce
vorbesc sau în viziune această întreprindere şi pierdere de
vreme personală. Dar dacă ai pleca, numai în viziune
un fel de cele ce am fost adresându-te să se realizeze şi aici
un mare lucru, numai pe sfârşit. Toate amintările mele
şi le voi fi prezentat la Bucureşti, dacă te vei mai găsi când
voi trece prin capitală, ori când (şi foarte curând) voi veni
din Cluj ca să vărtăse administrative competente.

De... conduta am de te rog să... în fața un serviciu.
 Materialul meu trebuie să sosească în curând la București,
 unde de obicei se vănuște. Cum te vorba de colecta și înstră-
 munte ar fi un dezgust deosebit vănuși... ar deinde
 vapoarele de la... ; las că ar fi unșit să împușchetz totul din
 nou pentru colecta în Cluj. Dacă vor să facă o impușchetz
 pot să facă fără inconvenient la Cluj.

Te trimt să alăturat o cercă către Direcția vântul,
 și te rog eu pe baza acelor zori să se obțină cel ce cer. Nu
 hău să ca mine cum să facă eu să obțină satisfacție.

Te pot asigură că m'am trimt strict de clarela
 niderse în legea fundații institutului; tot ce-am făgăduit am
 executat și făcunt eu belsuz. Dar pentru acum guvernul nu
 s'a trimt de curint și n'a executat nici una din obligațiile
 sale. Doar am lăsat pe nedreptă guvernului la
 Banjula să nu încaun pond azi.

Te pot deși asigură pe cei care s'ar puteră un
 cu un me-amputat fostul la Cluj la 1 Mai că am
 făcut posibilul și imposibilul eu să pot făca, și numai din
 vna administrației stau de atita timp la Paris.

Respectele mele Doamnei Antipa
 A tăn G. Antipa. Noor 1920

Fig. 5-6, Scrisoare adresată de Emil Racoviță lui Grigore Antipa, Paris, 25 iunie 1920, MNINGA, Arhiva Grigore Antipa, Fond Emil Racoviță 011, f. 143-143v.